

**НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду нас је на својој I редовној седници одржаној дана 09.11.2015.године изабрало у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ*** коју је поднела докторанд мр **Татјана М. Копривица**. Након разматрања поднете докторске дисертације, слободни смо да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесемо следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Кандидат мр Татјана М. Копривица рођена је 4. новембра 1974. године у Никшићу (Република Црна Гора). Студије историје уметности уписала је 1993. године на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду. Основне студије завршила је 1999. године одбраном дипломског рада са темом *ЦРКВА СВЕТОГ ПАВЛА У КОТОРУ*. Исте године уписала је постдипломске-магистарске студије на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду, на смеру *Опита историја уметности средњег века западне Европе*. Магистарски рад са темом *ОПАТИЈА БОГОРОДИЦА РАТАЧКА* одбранила је 2007. године код ментора др Данице Поповић, научног саветника Балканолошког института САНУ.

Кандидат мр Татјана М. Копривица од 2001.године запослена је као виши научни истраживач на Историјском институту Универзитета Црне Горе у Подгорици. У периоду од 2002. до 2004. године била је асистент-сарадник на

Филозофском факултету у Никшићу, а од 2012. до 2014. године била је асистент на предмету *Умјетност касне антике и раног хришћанства* на master студијама на Историјском институту Универзитета Црне Горе. Почев од 2008. године кандидат мр Татјана М. Копривица била је, или је још увек, сарадник или руководилац на десет националних или међународних научно-истраживачких пројеката, међу којима посебно треба издвојити следеће: *Град Дукља у касноантичком и средњовјековном периоду* (2008-2011.), под окриљем Министарства просвјете и науке Републике Црне Горе и Историјског института Црне Горе; *Quality in Research* (TEMPUS, 2012-2014.); *Културно-историјско наслеђе источне обале Јадрана* (2013-2015.) под окриљем Министарства науке Републике Црне Горе и Министарства знаности, образовања и спорта Републике Хрватске; *Друштвена историја и културно-историјско наслеђе Црне Горе од раног средњег века до почетка XIX века* (2012-2015.г.) под окриљем Министарства науке и Министарства културе Републике Црне Горе; *Mediterranean Cultural Heritage: Montenegro and Italy: Perception and Perspectives* (2015-2017.г.) под окриљем Историјског института Универзитета Црне Горе и УоМ - ISMA, Consiglio Nazionale delle Ricerche са седиштем у Риму. Током наведеног периода кандидат мр Татјана М. Копривица је у оквиру *Basileus* програма 2011. године била на стручном усавршавању на универзитету *Sapienza*, а од маја до новембра 2014. године као стипендиста Министарства иностраних послова Републике Италије боравила је на *Istituto di Studi sul Mediterraneo Antico (ISMA)-Consiglio Nazionale delle Ricerche* са седиштем у Риму.

Кандидат мр Татјана М. Копривица учествовала је и излагала своја саопштења на петнаест међународних научних скупова у Црној Гори и у иностранству, међу којима треба издвојити учешће на скуповима *Actual Problems of Theory and History of Art*, Saint Petersburg 2010; *Between Constantines, Representation and Manifestation of an Empire*, Oxford 2011; *Letteratura, arte, cultura tra le due sponde dell'Adriatico ed oltre*, Zadar 2012; *Empires and Nations from the 18th to the 20th century*, Rome 2013; *Duklja (Doclea)-mogućnosti istraživanja i prezentacije*, Podgorica 2013; *DECOR-Linguaggio architettonico Romano*, Roma 2014. Упоредо с наведеним, у црногорској, српској и међународној стручној периодици до сада је

објавила петнаест радова (видети у Библиографији), а била је и самостални аутор или коаутор пет уџбеника *Ликовне културе* намењених ученицима основношколског образовања.

Рад на докторској дисертацији под наведеним насловом мр Татјани М. Копривици одобрен је на седници Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду одржаној 20.05.2010.године, код ментора проф. др Ивана Стевовића.

Докторска дисертација кандидата мр Татјане М. Копривице, под насловом ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ***, написана је на 204 стране компјутерски сложеног текста са напоменама, којем следе пописи коришћених необјављених и објављених извора, документације, написа у штампи, као и списак литературе. Уз наведено, основни текст прати неколико стотина фотографија и техничких цртежа организованих у три посебне целине: илустрације (166 табли), каталог скулптуре и архитектонске пластике (96 табли) и каталог натписа из Дукље (113 табли), сложених у PDF формату. Текст дисертације изложен је у оквиру седам поглавља са више одговарајућих подпоглавља.

Предмет и циљ дисертације:

Непосредни предмет проучавања докторске дисертације ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ*** представљају истраживање и подаци за могућу реконструкцију појединачних архитектонских објеката и целокупног обележја урбане структуре античког - касноантичког града Дукље (Доклеје), другог по величини средишта римских провинција Далмације односно Превалиса. Заснован највероватније већ у доба Августових војних акција на тлу јужног дела источне обале Јадрана и њеног залеђа, град је у раздобљу римског царства постепено прерастао у континентални центар јужнојадранског ареала, на којем су се столећима унатраг сучељавали и преплитали интензивни утицаји хеленске, римске и домородне илирске културе. У складу са својом геостратешком позицијом, лиминалном зоном у којој се налазила, као и

интензивним економским комуникацијама са ближим или удаљенијим областима Средоземља, Дукља (Доклеја) је непрекидно мењала властити градитељски профил, како у класичној тако и у позној антици попримајући конкретне трансформације произишле из наведених околности.

Циљ докторске дисертације *АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ* био је да се монографском обрадом како познатог тако и огромног корпуса грађе која је у дисертацији по први пут презентована у целокупној досадашњој историографији, пружи, у мери у којој је то могуће, заокружена слика о појединостима које су условиле настанак, развој и значајне промене у архитектонској конфигурацији града, промене које су се дешавале и знатно пре његове касноантичке односно преобладајуће хришћанске историје, те да се уз анализу појединачних објеката који су чинили ткиво градске структуре, хронологију изградње, њихов просторни склоп и функцију, представи процес градитељског кретања од античког ка касноантичком урбаном средишту.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Будући да је у досадашњој историографији античка-касноантичка Дукља (Доклеја) готово по правилу а без иједног стварног показатеља сматрана центром на сваки начин заосталије области римских провинција којима је припадала, почетну тачку у истраживању представљали су резултати пионирских археолошких истраживања локалитета, спровођених током последњих деценија XIX и првих деценија XX столећа. Они су, иако поглавито занемаривани у међуратној литератури, јасно указивали на то да је реч не само о физички великом и изузетно значајном граду, већ и о урбаном центру који се у пуном политичко-религиозно-идеолошко-културном смислу те синтагме могао назвати "римским империјалним градом", по својој унутрашњој структури у знатној мери различитим од околних или удаљенијих насеља заснованих у знатно старијим временима. Домети истраживања спроведених у докторској дисертацији у том смислу не само да су потврдили становишта првих проучавалаца, апсолутно разложно и утемељено негирајући потоња мишљења, већ је њиховом ванредном свеобухватношћу и без

претеривања капиталним резултатима, отворен потпуно нови интерпретативни хоризонт значаја Дукље (Доклеје) у ширим оквирима оновременог балканског али и, истовремено, медитеранског света.

Кратак опис садржаја дисертације:

У првом, уводном, и другом поглављу докторске дисертације (стр. 3-42) представљен је и образложен предмет проучавања, као и историја истраживања Дукље (Доклеје), почев од вести путописаца, преко спорадичних истраживања локалитета, до првих систематских кампања које су спровођене на различитим тачкама градског организма.

У трећем поглављу, под насловом *Доклеја у античком и касноантичком раздобљу* (стр. 43-58), ослањањем на врло скроман фонд савремених и каснијих писаних извора и епиграфске грађе, језгровито су изложена у различитој мери поуздана знања о историји града и сваковрсним изменама његовог статуса проистеклим из унутрашњих трансформација римског царства у раздобљу од Октавијана Августа, преко Диоклецијана, до последњих његових спомена током периода постепеног слома административне власти источнохришћанског римског царства на Балкану.

Четврто, средишње поглавље дисертације, *Топографија Доклеје* (стр.59-182), подељено је у шест мањих целина, образованих како у складу са распоредом већих градских просторних целина, тако и са драстично различитим степеном њихове досадашње проучености, будући да је реч о локалитету који је систематски истражен на мање од једне трећине своје некадашње површине. У оквиру подпоглавља IV-1.1. до IV-1.3. изложена су и, начелно, утемељено употпуњена где год је то било могуће, знања и хипотезе о налазима из градског агера, плану града, бедемима, улазној капији и саволуку. Надаље, текст поглавља подељен је увидом у градску топографију. Северни и јужни део Дукље (Доклеје) заузимали су репрезентативни архитектонски објекти класичне римске антике (подпоглавља IV-2, IV-3), форум са базиликом, капитални храм, два комплекса терми, три мања храма, стамбени објекти и друга здања углавном неодређене намене. Њихова

архитектура подробно је анализирана критичком рекапитулацијом налаза првих истраживача, упоређена је са одговарајућим истоветним целинама других античких градова, и хипотетички, али на методолошки потпуно утемељен начин, употпуњена бројним подацима и појединостима до којих се дошло током израде дисертације. Истоветан поступак примењен је и приликом излагања о источном делу града, у којем су откривени вишеслојни остаци сакралних грађевина хришћанске Дукље (Доклеје), чија је додатна анализа спроведена на основу до сада непознатих фотографија првих градских цркава откопаних 1893. године, недавно пронађених од стране ауторке дисертације у Оксфорду.

Пето поглавље дисертације, под насловом *Култови поштовани у Доклеји* (стр.183-195), засновано је на досадашњим знањима и ауторкиним открићима о могућим путевима конституисања поштовања римских божанстава у граду. Такође по први пут спроведено, ово истраживање не само што чини неодвојиви сегмент свих будућих разматрања сакралне топографије и архитектуре античког града на Балкану, већ Дукљу (Доклеју) у пуној мери представља у светлу водећих токова римске империјалне идеологије и њој примерене визуелне експозиције.

Шесто, закључно поглавље дисертације, посвећено је сумирању презентованих резултата али и више него великог броја нових недоумица које неминовно произилазе из огромног корпуса прикупљене грађе потекле са територије града чије су зидине затварале око 25 хектара урбанизованог простора. По себи је јасно, што ауторка оправдано истиче, да су могућности реконструкције остале хипотетичне на свим оним местима која још увек нису подвргнута ни примарним археолошким ископавањима. С друге стране, брижљиво су и аргументовано уочене бројне трансформације које су обухватале како појединачне објекте, попут капиталног храма у чијој је структури констатовано чак пет хронолошких слојева, тако и целокупне квартове, чему је пример упадљива трансформација источног дела града од када је он постао центар хришћанске Дукље (Доклеје). Иако се без будућих археолошких подухвата унутар и непосредно изван градских зидина не могу очекивати поузданија даља сазнања, архитектонски амбијент и иконографски репертоар проучаваних грађевина уистину сведоче о изузетно значајном корпусу уметничких остварења насталих или импортованих у

Дукљи (Доклеји), корпусу који, посматрано у целини, овај град измешта из сфере досадашњих предубеђења, уводећи га у потпуно нову истраживачку и сазнајну етапу.

Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторска дисертација ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ*** кандидата мр Татјане М. Копривице једногласно се може оценити као научни допринос од изузетне, вишеструке важности и вредности. Оправдање наведеном исказу налази се у чињеници да је ауторка својим проучавањима и открићима најразличитијих видова до сада непознате или потпуно занемарене грађе, од Оксфорда, преко Рима, до Санкт-Петерсбурга, немерљиво употпунила слику о античком-касноантичком граду који је током претходног столећа само по изузетку био систематски проучаван а по правилу систематски девастиран, па у складу с потоњим и валоризован. Уз то, властитим истраживачким поступком, колико опрезним толико и луцидним, отворила је и могућности потпуно новог начина сагледавања читавог низа појединачних и општијих феномена градске архитектуре на Балкану у периоду дужем од половине миленијума. Стога је сасвим оправдано констатовати да резултати истраживања представљени у овој докторској дисертацији далеко надмашују поље историје архитектуре у ужем смислу, прерастајући у сазнања релевантна како за шире и синтетски интониране судове о историји античке-касноантичке уметности на просторима бројних лиминалних зона Средоземља, тако и за друге сродне друштвено хуманистичке дисциплине.

Закључак:

Будући да је докторска дисертација ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ***, коју је поднела докторанд мр Татјана М. Копривица у потпуности урађена према одобреној пријави, те да представља оригинално и самостално научно дело, слободни смо да Наставно-

научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду предложимо да прихвати докторску дисертацију мр Татјане М. Копривице под насловом ***АРХИТЕКТУРА КАСНОАНТИЧКЕ ДУКЉЕ. МОГУЋНОСТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ*** и одобри њену јавну одбрану.

КОМИСИЈА

др Иван Стевовић, ванредни професор, ментор

др Јелена Ердељан, ванредни професор

др Олга Шпехар, доцент

др Вујадин Иванишевић, научни саветник
Археолошког института САНУ, Београд

